

Nastavno-naučnom veću
Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Odlukom Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu izabrani smo u komisiju za priznavanje strane visokoškolske isprave o odbranjenoj doktorskoj disertaciji iz oblasti filozofije, koju je Daniel Kostić stekao 28.07.2011. godine na Filozofskom fakultetu I Humboltovog univerziteta u Berlinu (Nemačka). Pošto smo se upoznali sa sadržajem disertacije, čast nam je da Veću podnesemo sledeći

IZVEŠTAJ

Daniel Kostić, rođen 23.12.1974, završio je studije filozofije 2003. na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Godine 2004. upisao je doktorske studije na Bečkom univerzitetu u Austriji, a 2007. godine, pošto je stupio u kontakt sa svojim budućim mentorom prof. M. Pauenom, prebacio se na Filozofski fakultet I Humbolt Univerziteta u Berlinu koji mu je, s obzirom na kvalitet istraživačkih programa u oblasti neuronauka i kognitivnih nauka, pružio izuzetno dobar ambijent za rad na doktorskoj disertaciji.

Disertaciju pod naslovom "The Explanatory Gap Problem: How Neuroscience Might Contribute to Its Solution" Daniel Kostić je završio i predao u novembru 2010, i sa ocenom "cum laude" odbranio je 12.06.2011. pred komisijom u sastavu prof. dr Mihael Pauen (Michael Pauen, Humboldt Universitaet, Berlin) i prof. dr Dejvid Papino (David Papineau, King's College, London).

U sklopu tzv. problema eksplanatornog jaza koji se tiče mogućnosti razumevanja i objašnjenja odnosa između fizičkog i mentalnog, Daniel Kostić se bavi glavnim novijim filozofskim argumentima protiv materijalističkog shvatanja mentalnog: kognitivnim argumentom, modalnim argumentom i argument koji se poziva na eksplanatorni jaz. Prema Kostićevom mišljenju, svi ovi argumenti polaze od pretpostavke da formulacija teze o identitetu moždanih i svesnih stanja mora da uključi deskriptivne pojmove svesti. On vrlo ubedljivo dokazuje da ova pretpostavka nije zasnovana i, uz to, nudi originalno objašnjenje zašto je ova pogrešna pretpostavka tako široko prihvaćena.

U uvodnom poglavlju teze (str. 10-22) Kostić skicira svoj istraživački projekat tako što (a) razrađuje osnovne kauzalne razloge za identifikovanje svesnih stanja sa fizičkim stanjima, i (b) izlaže svoje tumačenje pojma fizičkog i fizikalizma kao savremenog materijalističkog stanovišta.

Prvo poglavlje bavi se verzijama kognitivnog i modalnog argumenta protiv fizikalizma. U vezi sa prvim tipom argumenta, Kostić ispituje doprinose Tomasa Nejgela (Thomas Nagel) i Frenka Džeksona (Franck Jackson), a u vezi sa drugim razmatra gledišta koje su zastupali Sol Kripki (Saul Kripke) i Dejvid Čalmers (David Chalmers). Kostić analizira strukturu, snagu i doseg ovih argumenata, kao i njihov uzajamni odnos. Poglavlje je uglavnom egzegetsko i u njemu autor ne zauzima definitivan stav u pogledu valjanosti argumenata kojima se bavi. Metodološki gledano, to je potpuno ispravan stav, zato što je reč o najuticajnijim argumentima u savremenim filozofskim raspravama o fizikalizmu, pa je radi pripreme za kasnija izvođenja veoma važno da se oni što verodostojnije izlože, u autentičnom obliku i bez primesa dodatnih interpretacija.

U poglavlju (2) Kostić istražuje problem eksplanatornog jaza u obliku u kojem ga je formulisao Džozef Levin (Joseph Levine). Prema Levinovom mišljenju, antifizikalistički argumenti koji su razmatrani u prvom poglavlju ne mogu da posluže za uspešno izvođenje dualističkih ontoloških zaključaka. Ipak, Levin smatra da se u pokušaju razumevanja kako teza o identitetu mozga i svesti može da bude tačna suočavamo sa naizgled nepremostivom preprekom. Prepreka se ispoljava u tzv. "punoća" (thickness) naših pojmova o svesnim stanjima, koja ih čini suprotnim u odnosu na naše tzv. "tanke" (thin) deskriptivne pojmove o fizičkim prirodnim vrstama kako što su, recimo, "voda" ili "zlato". U slučaju ovih drugih pojmova, u stanju smo da opservacionim putem (opažanjem) ustanovimo da li neki fizički predmeti zadovoljavaju relevantne deskriptivne uslove primene pojma. Za "pune" pojmove koji se odnose na mentalna stanja to, međutim, ne važi jer su ova u svom fenomenalnom aspektu (kako izgleda biti u nekom mentalnom stanju) samo introspektivno dostupna. Pošto se uslovi primene ovih pojmova razlikuju, imamo teškoću da razumemo – u tome se, prema Levinu, sastoji problem eksplanatornog jaza – kako su i zašto baš takva i takva neurofiziološka stanja povezana sa određenim mentalnim stanjima (zašto, recimo, pobuđenost izvesnih nervnih vlakana i neurona u mozgu izaziva u svesti oset bola). Kostić ističe da ima nečeg veoma čudnog, čak nedoslednog u istovremenom prihvatanju fizikalizma i poricanju njegove razumljivosti, što Levin čini. Naime, ako nas kauzalna razmatranja vode zaključku da su svesna stanja identična sa fizičkim stanjima, nameće se pitanje šta onda uopšte ostaje neobjašnjeno?

Daniel Kostić treće poglavlje teze počinje svojom kritikom antifizikalističkih argumenata. Ovde on objašnjava strategiju koja se oslanja na poseban karakter fenomenalnih pojmova. Prema ovoj strategiji, bilo koje specifične osobine koje se pripisuju identitetu moždanih i svesnih stanja potiču od posebne prirode "fenomenalnih pojmova" koje koristimo kada direktno razmišljamo o svesnim stanjima. Kostić prikazuje različita shvatanja fenomenalnih pojmova koja možemo naći kod Loara (Loar), Taja (Tie) i Papinoa. Pošto je pokazao kako funkcionišu fenomenalni pojmovi, Kostić se vraća na kognitivni argument i tvrdi da ovaj argument predstavlja ubedljivu demonstraciju postojanja fenomenalnih pojmova koji denotiraju fizički delotvorna stanja: ako, kao što je pretpostavljeno u poznatom Džeksonovom primeru, od trenutka kada je (do tada slepa) neuronaučnica Meri progledala i stekla nova znanja o tome kako izgledaju boje njeno novo znanje nije izraženo nekim distinktnim nedeskriptivnim pojmom, onda ono i nije u pravom smislu reči novo; a da je taj pojam denotirao neko dualističko epifenomenalno stanje, onda njen pojam tog stanja ne bi, kao što argument tvrdi, mogao da bude novi pojam u njenim mislima. Ovo poglavlje se završava diskusijom Čalmersovog tzv. "master argumenta" protiv strategije fenomenalnog pojma; Kostić pokazuje da u ovom argumentu Čalmers polazi od brojnih pretpostavki o ciljevima strategije koje sami zastupnici strategije zapravo ne zastupaju.

U poglavlju (4) Kostić izlaže dijagnozu dijalektičke situacije u koju nas je dovelo razmatranje razlike između fizikalnih i fenomenalnih pojmova. Kako on vidi situaciju, postojanje odvojenih fizikalnih i fenomenalnih pojmova otvara jednu vrstu epistemičkog jaza, ali ne i problematičnog eksplanatornog jaza koji bi imao dualističke ontološke implikacije. Dualizam različitih pojmova može da ima takve implikacije u slučajevima u kojima imamo teškoće u objašnjenju kako dva pojma denotiraju istu stvar. Kostić, međutim, izražava sumnju da je neka takva nepremostiva teškoća prisutna u tumačenju odnosa između mozga i svesti. On konstatuje da antifizikalisti inače pretpostavljaju da spomenuta koreferencijalnost zahteva da naši pojmovi svesnih stanja moraju biti deskriptivni, ali primećuje da ta pretpostavka nema uverljiv osnov. On se poziva na rad Bloka (Block) i

Stolnakera (Stalnaker) kako bi pokazao da su mnogi poznati, naučno utvrđeni slučajevi identiteta uspostavljeni bez takvih deskriptivnih pojmova. Prema njegovom mišljenju, rasprava između antifizikalista i njihovih protivnika u stvari je svojevrsna “mrtva trka” u kojoj prvi insistiraju na deskriptivnim pojmovima, dok drugi ističu da nema potrebe za takvim zahtevom.

U petom poglavlju disertacije, Kostić objašnjava zašto su antifizikalisti ubeđeni da fenomenalni pojmovi moraju da deskriptivno označavaju neka fizička stanja. On prvo dokazuje da su fenomenalni pojmovi zaista neodređeni, što donosi teškoće tačnom određivanju fizičkih stanja koje oni navodno označavaju. Kostić uvodi ideju o “prostorima kvaliteta” koji mapiraju iskustvene sličnosti između različitih vrsta fenomenalnih stanja, tako da, recimo, možemo imati “prostor kvaliteta” za različita iskustva opažanja boja, ili za različita iskustva bola. U ovom delu rada nalazimo brojna zanimljiva i originalna zapažanja o konstrukciji i prirodi ovakvih prostora kvaliteta. Preciznije rečeno, Kostićeve teza je da postojanje fenomenalnih prostora kvaliteta potvrđuje da fenomenalni pojmovi zaista sadrže neku vrstu strukturne informacije, što kod nekih filozofa proizvodi pogrešan utisak da oni na svoje objekte referiraju deskriptivno. Ova teza dodatno potkrepljuje argumentaciju protiv fizikalizma.

Na kraju rada, u zaključnom poglavlju Kostić vrlo pregledno sumira rezultate do kojih je došao u prethodnim poglavljima.

Po svim svojim kvalitetima kao što su aktuelnost teme, interdisciplinarnost, analitičnost, preciznost, sistematičnost i originalnost postignutih rezultata, doktorska disertacija Daniela Kostića pod naslovom “The Explanatory Gap Problem: How Neuroscience Might Contribute to Its Solution” doseže veoma visoke akademske standarde. To što je pisana i odbranjena na Filozofskom fakultetu I Humbolt univerziteta u Berlinu, koji je trenutno jedan od vodećih kontinentalnih filozofskih centara u oblastima filozofije duha, neuronika i kognitivnih nauka, što je mentor bio prof. dr M. Pauen a drugi član komisije prof. dr D. Papino sa londonskog Kings koledža, samo je dodatna potvrda da se Daniel Kostić uspešno izborio sa izuzetno strogim naučnim zahtevima i izazovima koje tema njegove doktorske disertacije nosi. A o doprinosu aktuelnim istraživanjama teme svedoči činjenica da jedan od radova u kojima je Daniel Kostić izložio neke od rezultata do kojih je u disertaciji došao prihvaćen za objavljivanje u jednom od vodećih svetskih časopisa u ovoj oblasti istraživanja, *Philosophical Psychology*. Imajući sve to u vidu, smatramo da doktorska disertacija Daniela Kostića ispunjava sve akademske, naučne i stručne zahteve koji se i u našoj univerzitetskoj sredini postavljaju, pa sa zadovoljstvom predlažemo da se njegova visokoškolska isprava o odbranjenoj doktorskoj disertaciji iz oblasti filozofije prizna.

Beograd, 27.01.2012.

Članovi komisije:

Prof. dr Živan Lazović

Doc. dr Slobodan Perović

Doc. dr Mašan Bogdanovski